

RELIGIA ÎN ROMA ANTICĂ¹

ROMA ANTICĂ SAU SPIRITUL PRAGMATIC AL ROMANULUI ÎN CĂUTAREA SACRULUI

1. ISTORIC

- Peninsula Italică este una din regiunile cele mai izolate ale Europei, de vreme ce se mărginește în trei părți de mare (sud, est și vest), iar la nord este apărată de lanțul destul de greu de trecut al munților Alpi.
- în ceea ce privește populațiile existente pe aceste meleaguri înainte de formarea statului latin, putem aminti că primii care sunt atestați în această zonă au fost **SICULII**, care vin de peste Alpi și se stabilesc în Sicilia.
- se pare că ei au dat numele țării de Italia, după una dintre căpeteniile lor celebre, Italos.
- după trecerea sicutilor au apărut **POPOARELE ITALICE**, care fac parte din familia indo-europenilor, venind din părțile Europei Centrale.
- ei s-au așezat în centrul Italiei, ocupându-se cu agricultura și păstoritul.
- urmează apoi un alt strat etnic, cel al **ETRUSCILOR**, veniți din Asia Mică, considerat unul dintre „POPOARELE MĂRII”.
- prin secolul al XVIII-lea î. Hr. îi găsim pe etrusci în Egipt, urmand ca în secolele IX-X î.Hr. să vină în valuri în peninsula Italică.
- ei ocupă regiunea Toscanei, care pe atunci era în posesia triburilor **UMBRILOR**, din cadrul popoarelor italice.
- se pare că începuturile orașului Roma se leagă de existența acestui popor, care ar fi dat numele de „Roma”⁵⁹ și pe cel de „Tibru”.
- al patrulea val de colonizare îl întâlnim în sudul Italiei, când **COLONIȘTI GRECI** au reușit să realizeze, ceea ce au făcut și la Pontul Euxin, un lanț de orașe-colonii, care vor da numele regiunii de **MAGNA GRAECIAE**.
- ultima colonizare care apare în această perioadă de formare a statului roman este cea a **CELȚILOR**, care au invadat Câmpia Padului prin secolul al II-lea î. Hr., constituind pentru scurt timp o mare primejdie pentru romani.
- în ceea ce privește întemeierea orașului Roma, acesta are ca dată de naștere anul 753 î. Hr., deoarece Hristos s-ar fi născut la anul 753 *ab urbe condita*.

---

¹ Preluare din *Istoria religiilor. Lumea religioasă veche: Note de curs*, Pr. prof. univ. dr. Emil Jurcan, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia.

- legenda intemeierii Romei este consemnată de istoricul **TITUS LIVIUS**, care o leagă de disputa dintre REGELE *NUMITOR* AL CETĂȚII ALBA ȘI FRATELE SĂU, *AMULIUS*.
- acesta din urmă reușește să îl alunge de pe tron pe Numitor, iar pe sora lor, *RHEEA SILVIA*, să o includă în rândul vestalelor, pentru a nu se putea căsători și a naște copii, care să-i pericliteze tronul.
- însă aceasta fusese însămanțată în ascuns de **ZEUL MARTE** și a născut doi băieți gemeni, **ROMULUS ȘI REMUS**, care au fost abandonați pe malul Tibrului.
- alăptați de o lupoaică, ei sunt apoi crescuți de un păstor, care îi educă și ține trează în ei conștiința lor regală.
- ajunși maturi, ei îl eliberează pe Numitor, răzbunându-l și redându-i tronul, după care părăsesc cetatea Albei, pentru a-și construi loruși o nouă cetate.
- numele și locul construirii noii cetăți îl primesc de la zei prin consultarea inițiatică, mai precis cei doi frați se așează fiecare pe o colină (**ROMULUS PE COLINA PALATINULUI IAR REMUS PE CEA A AVENTINULUI**) și așteaptă semnul zeilor.
- semnul apare sub chipul unui număr de vulturi, Remus vede, șase iar Romulus doisprezece, ceea ce îi dă dreptul să dea numele cetății, **ROMA**, după numele său.
- începuturile zidirii cetății se leagă de un act sacrificial, mai precis, Remus este ucis de către fratele său Romulus, deoarece îl ironizase și trecuse peste brazda care desemna zidurile care se vor construi.
- el este ucis cu cuvintele rămase legendare „”.
- în actul construirii cetății Romei întâlnim mai multe aspecte și anume: **AȘA VA PIERI CEL CARE ÎN VIITOR ÎMI VA CĂLCA ZIDURILE**
- prezența **LUPOAICEI**, care marchează **VOCAȚIA RĂZBOINICĂ A ROMANILOR**;
- hrănirea din laptele lupoaicei, ce desemnează o **INIȚIERE** pentru intrarea în rândul eroilor;
- brazda trasă de Romulus reprezintă atât marcarea zidului, cât și crearea spațiului de protecție sacră, din interiorul cercului, o delimitare a spațiului consacrat, care ar feri pe membrii cetății de orice furie demonică venită din afară și care nu ar avea putere înăuntru, idee similară cu expresia șamanului, care creează un cerc cu bățul său magic pentru a proteja pe cel afectat de orice interacțiune malefică;
- jertfa lui Remus are un aspect demiurgic, sacrificial, care cere să se așeze permanent la temelie marilor construcții ca o jertfă, prin care respectivul edificiu să reziste în timp;
- odată construită, Roma a fost populată cu păstorii și cu **PROSCRIȘII DIN LATIUM**.
- pentru că nu aveau femei pentru a-și întemeia familia, ei au organizat o serbare unde au invitat fetele unui alt trib, cel al **SABINILOR**, pe care apoi le-au răpit și au întemeiat familia.
- astfel **DIN CELE DOUĂ TRIBURI, CEL AL LATINILOR ȘI CEL AL SABINILOR, S-A FORMAT POPORUL ROMAN**.
- în această combinație avem două tipuri de influențe: latinii reprezentând latura războinică, iar sabinii pe cea a bogăției.
- izvoarele de cercetare nu sunt foarte numeroase, însă sunt totuși foarte diversificate.

- pe lângă abundența de elemente arheologice, oferite de vechile temple romane, aflate astăzi în ruine se pot aminti:

- CATO, *DE RE RUSTICA* - sec. III-II î. Hr.;

- TERENCE VARRO (116-27 î. Hr.), cu lucrarea *ANTIQUITATUM ROMANARUM HUMANARUM ET DIVINARUM LIBRI XLI*, care s-a păstrat doar sub forma unor fragmente în cartea *DE CIVITATE DEI* a FERICITULUI AUGUSTIN.

- CICERO cu cărțile *DE NATURA DEORUM*, *DE FINIBUS* și *DE LEGIBUS*.

- *ENEIDELE* lui VIRGILIUS, etc.

2. DIVINITĂȚILE ROMANE

a. Aspecte preliminare:

- există păreri care consideră ca religia romanilor ar fi avut o fază pre-deistă, mai precis, o perioadă în care nu ar fi existat divinitățile din religia clasică, divinitatea se numea generic **NUMINA**, care ar fi asemănătoare ideilor de **ORENDA**, **WAKAN** sau **MANA**.

- această energie divină este permanent legată de zeitățile care o emană.

- între divinitățile cele mai importante ale religiei romane am putea aminti următoarele:

b. Jupiter:

- JUPITER reprezintă cerul strălucitor, cu apelative de ordinul superlativelor, cum ar fi: „CEL MAI BUN” (OPTIMUS) sau „CEL MAI MARE” (MAXIMUS).

- el este zeul principal al panteonului roman.

- în cazul în care armata era învingătoare la întoarcere se aduceau jertfe somptuoase acestei divinități, în templul său de pe Capitoliu.

- de asemenea, el este pus în legătură cu elementele naturii, primind denumirea de **JUPITER PLUVIUS**, ca cel care aduce ploaia cea mănoasă, **JUPITER TONANS SAI FULGURANS** care pedepsește pe cei răi, fulgerându-i.

c. Junona:

- JUNONA este soția lui Jupiter, care are totuși virtuți mai alese decât gelozia celebră a lui Hera, soția lui Zeus.

- probabil la început această divinitate era reprezentanta lumii în comparație cu soarele lui Jupiter.

- Junona era considerată protectoarea familiilor și a femeilor.

- luna iunie îi era închinată acestei divinități, deoarece era considerată luna cea mai propice pentru căsătorii.

- ca regină a lui Jupiter, Junona era numită și **JUNO REGINA**.

- pasărea ei preferată era *GASCA*, care se putea plimba fără de probleme prin templul ei din Capitoliu.

- de aceea, la invazia vandalilor, gaștele dau de știre și cetatea a putut să fie apărată.

- Junonei ii era inchinate calendele, adică primele zile ale lunilor.

c. Marte (Mars):

- MARTE (MARS) era cel mai popular zeu al romanilor.

- la inceput era o divinitate vegetală, căreia ii era inchinată luna martie, luna cea mai propice pentru însămânțările de primăvară.

- ulterior el primește atribuții războinice, devenind strămoșul romanilor.

- el este cel care o fecundează pe Rhea Silvia și dă naștere celor doi gemeni: Romulus și Remus, strămoșul romanilor.

- înainte de a pleca la luptă, soldații romani strigau „*MARS, VIGILA!*”

d. Quirinius:

- QUIRINIUS este într-o primă fază o divinitate războinică, ulterior acest atribut fiind schimbat cu cel al lui Marte.

- astfel, Quirinius devine zeul prosperității și al belșugului.

- lui ii erau oferite serbările Quirinalia, pe 12 februarie.

e. Janus:

- JANUS este cel mai vechi zeu al italicilor, care se referă la începerea și sfârșitul fiecărui an.

- el era reprezentat cu două fețe, una îndreptată spre înainte, simbolizând forța de a merge mai departe, iar cea de a doua este cea îndreptată spre înapoi, ca o analiză a trecutului.

- luna consacrată lui era luna ianuarie, al cărui nume este preluat de Janus.

- simbolismul acestui zeu este analiza trecutului și planul viitorului fiecărui dintre oameni.

f. Vesta:

- VESTA este zeița căminului casnic.

- fiică a lui Saturnus, ea este identificată cu **HESTIA** a grecilor.

- de remarcat este faptul că în fiecare sat sau cetate exista un *FOCUS PUBLICUS* care trebuia să ardă permanent, considerat a fi cel mai sacru loc al orașului și simbolul purității și al luminii.

- stingerea lui din neglijență era considerat prevestirea unei mari calamități asupra cetății.

- de aceea, acest *FOCUS PUBLICUS*, inchinat zeiței Vesta era îngrijit de **VESTALE**, fecioare, care trebuiau să alimenteze acest foc din lemnele cele mai bune.

- pe vremea regelui Numa Pompiliu focul Vestei se aprindea cu ajutorul unei oglinzi metalice concave, considerat a fi focul venit direct din cer, de la zeiță.

- aceste fecioare erau foarte cinstite de către cetățenii locului, însă dacă una dintre ele își pierdea fecioria, era îngropată de vie, deoarece impuritatea ei „spurcă” focul sacru și atrăgea asupra orașului o serie de necazuri.

- dacă cumva din neglijența ei se stinge focul public, era biciuită în public, deoarece putea să atragă asupra orașului supărarea zeiței.

g. Minerva:

- MINERVA este copia zeiței Atena, fiind protectoarea meșteșugurilor și a poeziei.

- ea este născută din **JUPITER**, fără contribuția lui **JUNONA**, așa cum **ATHENA** este născută din **ZEUS**, fără aportul lui **HERA**.

- in arta sculpturală, ea era reprezentată cu coif, scut și lance, prezentandu-o și ca pe o divinitate inexpugnabilă, adeptă a războiului.

- in data de 19 martie se sărbătorea ziua ei, **QUINQUATRUS**, la care participau toți meșteșugarii și comercianții cetății.

- tot acum se organizau lupte de gladiatori, care apoi au devenit un deliciu al romanilor.

h. Venus:

- VENUS rămâne și pentru romani, zeița frumuseții, ca și **AFRODITA** la greci.

- de cultul ei ține și ideea de fertilitate a femeilor sau de rodnicie a pământului, de aceea era considerată patroana grădinilor și a fertilității, in general.

- dintre plantele sale preferate se număra in primul rand mirtul, iar ca animale, lebăda.

i. Diana:

- DIANA este protectoarea maternității și simbolul renașterii anuale a vegetației.

- ca zeiță a lunii, ea se mai numea și **DIANA CANDELIFERA** (CEA CARE POARTĂ TORȚA) sau **DIANA LUCINA**.

- o intalnim chiar și in Dacia Traiană, cu numele de **DIANA MELLIFICA**, cea care protejează mierea albinelor, preocupare foarte des intalnită la daci.

j. Fortuna:

- FORTUNA este considerată zeița norocului și a abundenței.

- ea era redată cu ochii acoperiți de o năframă, simbolizand destinul orb.

- ea ținea intr-o mană CORNUL ABUNDENȚEI iar in cealaltă DESTINELE UNIVERSULUI.

- găsim această divinitate și in Dacia, cu numele de **FORTUNA DACIARUM**, avand numeroase temple și statui, cel mai renumit fiind cel de la Sarmizegetusa.

k. Neptun:

- NEPTUN este similarul zeului Poseidon al grecilor, fiind protectorul cailor și al mărilor.

l. Vulcan:

- VULCAN era zeul focului și făuritorul armelor, avandu-și atelierile sub muntele Etna.

m. Saturnus:

- SATURNUS era zeitatea semănăturilor și protectorul săracilor.

n. Faunus (Lupercus):

- FAUNUS sau LUPERCUS era protectorul turmelor impotriva lupilor.

- cultul lui se presta in grote sau peșteri, cea mai renumită fiind cea de pe Capitoliu.

o. Bacchus:

- BACCHUS era sinonimul lui Dionysos, considerat zeul beției extatice.

- dintre divinitățile casnice tutelare putem aminti patru grupe de spirite și anume:

a. Penații:

- aceștia supravegheau prosperitatea fiecărei case;

b. Geniile:

- protejau pe fiecare om, fiind considerate un fel de ingeri păzitori;

- fiecare bărbat avea un GENIUS, în vreme ce femeile erau apărate de către o JUNO;

c. Larii:

- erau apărătorii grupărilor omenești (sate, cetăți sau bresle meșteșugărești);

d. Manii:

- erau sufletele strămoșilor, care trebuiau cinșite și hrănite din ofrande, pentru a nu deveni strigoi;

3. VIAȚA MORALĂ

a. Familia:

- în general, **CĂSĂTORIA** era destul de bine constituită, în forma monogamică, însă cu timpul, preluându-se modelul dezmățat al clasei aristocratice, familia a început să decadă. Mai precis, divorțul, care era destul de rar întâlnit, considerat o *ultimo ratio*, pe care o putea exercita doar bărbatul, în perioada republicii se putea foarte ușor realiza atât de către bărbat, cât și de către femeie.

- **RAPORTUL DINTRE PĂRINTE ȘI COPIL** dădea tatălui în perioada regalității drepturi depline asupra copiilor lui, acesta putând chiar să-și omoare copiii sau să-i vândă ca sclavi fără să fie judecat.

- tatăl putea, de asemenea, să își renege copiii în cazul în care bănuia că nu sunt ai lui, iar aceștia erau pur și simplu alungați în drum.

- în perioada republicii, însă, *pater familias* nu mai era deținătorul acestor drepturi atât de dure în cadrul familiei.

b. Sclavia:

- **SCLAVIA** situa această categorie socială pe ultima treaptă a societății.

- în general, sclavii erau recrutați dintre prizonierii de război, dintre dezertori, hoți sau copiii vânduți ca sclavi de către părinții lor, fapt pentru care numărul lor era foarte mare.

- stăpanul avea dreptul de viață sau de moarte asupra sclavului, pe care îl puteau vinde mai departe altora.

- de asemenea, se practica oferirea de sclave pentru o perioadă sau definitiv, ca dar pentru a recompensa vreun prieten.

- sclavii nu aveau valoare juridică, fapt pentru care căsătoriile lor erau nule, iar copiii care reieșeau din aceste legături erau considerați tot sclavi.

- sclavii erau utilizați la muncile agricole, în luptele de gladiatori sau ca servitori în case.

- în perioada Republicii, situația lor se va îmbunătăți într-o oarecare măsură, deoarece mulți dintre ei erau cooptați pentru servicii în folosul comunității, ca scribi, educatori sau funcționari publici.

- mai existau așa-numiții „sclavi de lux” care se ocupau cu literatura, cu muzica sau cu științele vremii și chiar cu filozofia.

4. CULTUL

- la început, cultul se desfășura sub cerul liber, în grote, peșteri sau în păduri.
- abia ulterior au apărut templele, care au crescut în dimensiuni o dată cu creșterea puterii imperiale.
- templul roman avea forma de navă, dreptunghiular, ridicat pe un podium de piatră.
- el avea două sau trei rânduri de coloane, sfârșindu-se cu o **CELLA**, care reprezenta partea cea mai importantă din templu, unde se ținea și statuia sacră a zeului adorat.
- cel mai bine conservat templu din Roma, care s-a păstrat aproape intact până astăzi, este **PANTEONUL**, refăcut în forma actuală de Domițian.
- el are o arhitectură circulară, cu diametrul egal cu înălțimea, iar cupola este deschisă pentru ca soarele să pătrundă cu razele sale, luminând fețele divinităților expuse în acest templu.
- un alt templu este cel al vestalelor, care se afla față în față cu Colosseum-ul, fiind un fel de conventum sau mănăstire, unde fecioarele zeiței Vesta păzeau focul sacru al cetății.

5. SACERDOȚIUL

Ritualurile publice:

- sacerdoțiul era format din diferite categorii de colegii sau confrerii, dintre care amintim pe cele mai importante dintre ele:

a. Pontificii:

- reprezentau cea mai înaltă instituție sacerdotală, întemeiată de regele **NUMMA POMPILIUS**.
- la început doar patru, apoi opt, ei vor ajunge la 15 membrii, care îndeplineau funcțiile teologice cele mai înalte.
- mai precis, ei întocmeau calendarul anual, fixând datele sărbătorilor și ritualurile de cult.
- ei consacrau edificiile publice, stabileau formulele rugăciunilor, care urmau să fie recitate în fața statuilor zeilor, conduceau și supravegheau celelalte colegii sacerdotale și se pronunțau în favoarea sau împotriva introducerii de divinități noi în Panteonul Romei.
- conducătorul lor era **PONTIFEX MAXIMUS**, care era ales pe viață dintre pontificii activi.
- acesta locuia în Forul roman și avea dreptul la escortă de lictori.
- ulterior, această funcție a fost preluată de către împărați, iar mai apoi de către papa de la Roma.

b. Flamini:

- FLAMINII erau preoții diferitelor zeități, care se îngrijeau de aducerea jertfelor la temple.

- existau 15 categorii de flamines, dintre care cei mai importanți erau **FLAMINES MAJORES**, care deserveau pe Jupiter, pe Marte și pe Quirinius, cele trei zeități fondatoare ale religiei romanilor.
- ei purtau veșminte specifice fiecărui templu sau zeu, pe care îl deserveau.
- dintre atribuțiile lor religioase amintim:
  - nu se puteau îndepărta de Roma niciodată;
  - nu trebuiau să poarte nod la haine sau asupra lor;
  - dacă vreun om înlănțuit reușea să se refugieze în curtea casei vreunui flamin, el trebuia de îndată eliberat.
  - nu aveau voie să apară goi sau îmbrăcați sumar în public;
  - nu aveau voie să călărească sau să vadă armate;
  - nu le era permis să se atingă de lucruri necurate sau de morți.
  - nu toți flamines aveau aceste prescripții dure. În general, ele se respectau doar de cei care prestau cultul lui Jupiter.

c. Vestalele:

- VESTALELE erau fecioarele de la **TEMPLUL LUI VESTA**, cele care protejau focul vetrei și focul sacru al cetății.
- ele erau în număr de șase, fiind alese de către Pontifex Maximus dintre fetele nobililor, de la vârsta de numai 10 ani, urmând ca ele să petreacă apoi circa 30 de ani în templu.
- ele trebuiau să-și păstreze în acest răstimp fecioria, deoarece pangărirea ei aducea asupra cetății mari nenorociri.
- pedeapsa pentru pierderea fecioriei a vestalei era îngroparea acesteia de vie.
- datoria lor era să păstreze permanent focul sacru din vatra templului.
- acest foc era produs prin preluarea unei raze de soare printr-o oglindă concavă, așa cum se făcea încă din timpul lui Numma Pompilius sau prin preluarea focului unui fulger.
- vestalele locuiau în Forul roman, într-un fel de mănăstire, fiind foarte respectate de către întregul popor.
- în acest sens, ele aveau locul lor special în Colosseum iar cine îndrăznește să jignească o vestală era ucis pe loc.
- de asemenea, dacă cumva din vina ei focul se stinge, vestala era biciuită în public, deoarece orice stingere a focului sacru era prevestitoare de mari calamități sau nenorociri.

d. Colegiul epulonilor:

- **COLEGIUL EPULONILOR** era format la început din 3 membri, apoi din 10.
- ei organizau ceremoniile publice, banchetele sacre și jocurile publice, așa-numitele **LUDI ROMANI**, precum și spectacole de teatru.
- din categoria prezicătorilor, care erau foarte căutați în imperiul roman, primul rang îl aveau **AUGURII**, care se pronunțau în cazul diferitelor proiecte ale cetății, dacă acestea ar fi sau nu pe placul zeilor.

- ei erau consultați în caz de război, pentru a se vedea în ce măsură zeii sunt favorabili sau nu respectivului război.

e. Haruspicii:

- HARUSPICII erau o altă categorie de prezicători, care însă se preocupau de problemele oamenilor și nu ale imperiului.

- ei făceau cercetări în măruntaiele animalelor jertfite, în special se făceau introspecții mantice în ficat.

- de asemenea, se pare că dețineau **CĂRȚILE SIBILINE**, manualele profetice ale romanilor, pe care le consultau.

- în perioada lor de varf, cea imperială, existau circa 60 de haruspicii.

f. Fețialii:

- FEȚIALII erau în număr de 20, fiind considerați specialiștii în problemele de politică externă ale imperiului.

- ei erau consultați în cazurile declarațiilor de război sau la încheierile de pace.

- ei se preocupau de găzduirea ambasadurilor sau a solilor veniți la Roma, precum și de extrădarea criminalilor de război.

g. Salii:

- SALII erau preoții lui Marte, numărând circa 24 de membrii, împărțiți în **12 PALATINI ȘI 12 COLLINI**.

- ei erau cei care aduceau în vreme de război cultul lui Marte pe așa-numitul **CAMP AL LUI MARTE**, unde se organizau și celebrele concursuri de care de război.

h. Lupercii:

- LUPERCII reprezentau acea tagmă de preoți care erau preocupați de apărarea turmelor de oi de atacurile lupilor.

- ei prestau un cult simpatetic de magie imitativă, în care ei alergau goi și cu o sabie în jurul turmelor, pentru a desena acel cerc sacru prin care lupii să nu poată intra în turmă.

- pe 15 februarie, de **SĂRBĂTOAREA LUPERCALIA**, ei înconjurau Palatinul și loveau cu bice de piele pe orice femeie care le ieșea în cale pentru a o fertiliza.

i. Fratres arvales:

- FRATRES ARVALES erau acei preoți care o serveau pe **DEA DIA**, protectoarea recoltelor pământului.

- confreria lor era formată din 12 membrii, care făceau rugăciuni pentru îmbelșugarea roadelor.

6. RITUALURILE CASNICE

- ritualurile casnice le presta, de obicei, *pater familias*.

- dintre acestea, cele mai importante erau:

a. Rugăciunea:

- avea un caracter magic și prea puțin metanoic, de aceea ea trebuia interpretată fără greșală.
- preotul o rostea stand în picioare, cu capul acoperit de toga, pe care acesta o purta în cadrul cultului.
- așa cum am amintit, rugăciunea era destul de seacă, sacerdotul fiind atent ca să nu greșească pentru ca să nu-și piardă caracterul său magic.

b. Votul:

- era o făgăduință, pe care o făceau de regulă magistranții sau oamenii care conduceau treburile imperiului, în frunte cu împăratul.
- de obicei, votul era o promisiune în cazul în care se reușea o victorie împotriva dușmanilor, oferindu-se în schimb prizonieri de război, ridicându-se altare sau temple noi.
- exista și un așa-numit VER SACRUM (primăvara sacră), când se ofereau primele roade ca jertfă pentru rodnicia pământului.

c. Lustrațiile:

- reprezentau trasarea unui cerc magic în jurul celor care prestau cultul public.
- în acest cerc se considera că se află protecția zeului care este salutat în cadrul cultului.
- acest cerc magic amintește de cercul tras de brazda plugului lui Romulus la construirea orașului Roma.
- acest act, de tragere a brazdei, se numea **POMERIUM** și era utilizat în cadrul oricărei ridicări de așezare omenească, cum ar fi construirea de castre.
- cei care locuiau în cadrul acestui *pomerium* se părea că ar fi protejați de puterea zeilor invocați la construirea cetății respective.
- mai exista și o altă tragere a brazdei care nu avea de-a face cu *pomerium*: era tragerea brazdei în cruce, peste orașul distrus până în temelie, cum a fost cazul Ierusalimului distrus și renumit Aelia Capitolina.

d. Sacrificiile:

- reprezentau punctul central al cultului.
- sacrificiul, care provenea de la latinescul „**SACRIS-FACERE**” (A FACE CEVA SĂ FIE SFANT) avea și înțelesul de „**MACTARE**” adică de a înmulți darul oferit.
- existau diferite sacrificii, cum ar fi cel de **CERERE** (POSTULATIONES), cel de **ISPĂȘIRE** (HOSTIAE PIACULARES) și cel de **CONSULTARE** (HOSTIAE COSNULTATIVAE).
- de regulă, se sacrificau animale de casă (cum ar fi păsări de curte), fructe și alimente.
- sacrificiile umane ar fi existat, însă au fi dispărut încă din anul 79 î.Hr.

e. Riturile particulare:

- RITURILE PARTICULARE erau prestate de *pater familias*, care oferea zilnic alimente pe altarul casei, pentru a îmbuna zeii și spiritele strămoșilor, și de trei ori pe lună ei aducea în cinstea lor flori.
- de obicei, cultul se adresa **LARILOR, PENAȚILOR și GENIILOR**.
- la sărbătorile mari, *pater familias* purta o togă albă.
- tot de riturile casei țin și momentele vieții.

- **Nașterea** era un moment așteptat de toți ai casei.
- în a opta zi i se punea pruncului numele și i se atarna la gat o amuletă (bullă), care avea menirea să-l ferească de primejdii.
- băieții păstrau această amuletă până la vârsta de 17 ani, când erau duși de tații lor la Forum, unde primeau **TOGA VIRILIS** și erau trecuți în catastrul cetățenilor cu drept de vot și obligativitatea prestării serviciului militar.
- fetele păstrau amuleta până când se măritau.
- **Căsătoria** era în general aranjată între părinți, potrivit afinităților de rang și de avere.
- condiția era ca tânărul să aibă 17 ani, iar fata să treacă de perioada pubertății. Ceremonialul consta într-un sacrificiu la templu, împreună cu libațiuni de binecuvântare, precum și în semnarea unui contract nupțial, după care avea loc ospățul veseliei și împlinirea actului conjugal.
- divorțul era destul de rar, însă cu timpul el putea fi cerut destul de ușor de către ambii soți.
- celibatarii erau supuși unui impozit special pentru lipsa lor de a oferi copii statului roman.
- **Moartea** era destul de sumară reliefată în comparație cu ritualurile funebre ale egiptenilor.
- muribundul era așezat pe pământ, iar un membru al familiei trebuia să sărute mortul pe gură în timp ce își dădea răsuflarea.
- apoi, i se depunea mortului un ban (*obol*) în gură, ca preț cu care să își răscumpere calea spre fericirea zeilor.
- cadavrul era spălat și uns cu mirodenii.
- în casă se aprindeau lumanări multe, iar focul vetrei era stins în semn de doliu.
- cortegiul funerar era alcătuit din cântăreți de flaut și alte instrumente, din mimi, care redau scene din viața defunctului, din carul mortuar urmat de familie, de femeilebocitoare, care interpretau o serie de cantece adecvate stării respective.
- incinerarea era întâlnită din vremuri foarte timpurii, urmată apoi de inhumare, unde cei bogați își ridicau adevărate capele sau mausoleuri, în vreme ce săracii și sclavii erau îngropați în gropi comune.